

نایه کسانى جـندارى لـ ئـدـبـى منداان دا.. رزا شوان

لـ ئـمـدا، لـ ئـجامى كاردانـوى ئـو هـموو سـتـم و
نـاـوايى و نـايـكـسانى و نـادادپـروارى و تـوندوتـيزى و
پـشـلكـاريانـى كـ لـ كـمـمـگـاى كورديماندا، لـ لـاين پـياوانى
دـسـاـتـسـالارـو، بـرانـبـر بـ كـچـان و بـ ژنانى كورد دـكـرن،
كـ هـموو بـوارـكان و جـمـگـكانى ژيانان قورخـكـردوون و هـيـچ
بـوار و دـرفـتـكـيان بـ كـچـان و ژنان نـهـشتـوونـتـو و
ئازادىيان سنووردارـكـردوون. بـ چـاوـكى كـمـتر و بـ پـلـ دوو لـ
كـچـان و ژنان دـاـوانـ و مـافـ رـواكانيان پـ رـوا نابـينـ و
بـ دـسـاـت و بـ زـعـيف و دـاـشـ و ناوچاخ ناويان
دـبـن. ئـم نـايـكـسانـيـش سـرجـم كـمـمـگـاكانى رـژـهـاـتى
گـرتـتـو، بـ تـايـبـتـيش لـ دـوـتـانى ئـسـلامـيدا. كـ ژنان بـ
كارـكـر و بـ موـك و بـ پـاشـكـى پـياوان دـزانـ. دـبـ پـياوان
بـسـر ژناندا زـاـبن.

يـكـسانى (جـندـر) و بزووتـنـوى (فـمـنـيزم) بوونـتـا باسـكى
گـرم و بـ بابـتـكى گـرنگ و هـستـيارى ميديا و راگـيانـدن و سايتـ
ئـلـيـكـترـنـيـكان. ساـانـ چـنـدين كـ و كـبوونـو و سـيـمـنـار و
پـانـل و خـپـشانـدانى ناـاـزايى دـربـارى ئـم پـرسـ سازدـكـرن. كـ
كـسانى ئاكادىمى پـسـپـر و شارـزا و رـكـخـراو و چالاكـوانانى بـوارى
مـافـكانى ژنان، باس و توـژـينـو و لـكـكـينـو و را و بـيرـكـ و
بـچـوون و رـخـن و پـشـنـيارـكانـيان بـ چـارـسـارى ئـم كـشـيـ
پـشـكـش دـكـن. بـشـدارىـكـردنى هـرـدوو رـگـزى نـرـينـ و
مـينـ بـ يـكـسانى، لـ هـموو بـوارـكانى ژياندا لـسـر بـنـمايـ
تـوانا و پـسـپـرى، تـنـيا چـارـسـر بـ چـارـسـرـكـردنى نـايـكـسانى
جـندـرى. پـوـيـستـ ئـم راسـتـيـش نـكـهـر بـ قـسـى رـووت، بـكـو بـ
راسـتى و كـردارى لـ رـشـنـبـيرى و لـسـر زـويى راسـتـيدا،
رـنـگـدانـوى هـبـت. ئـم راسـتـيـكى هـاشا هـبـنـگـر،
كـ ژنان و پـياوان هـرـدوو نـيوـكـى كـمـمـن و تـواكـرى يـكـتـرين
و هـرـدوو باـى ژيان و پـشـكـوتـنـ.

“جـندـر” و شـيـكى ئـينـگـليـزى و لـ و شـى “جـنـس”
لاتـينـيـو هـاـتـو.

وشی "جـندـر" لـ زانستی زمان و لـ فـرهـنگـدا، بریتیـ لـ و
جیاوازیـ زگماک و سروشتیانـی کـ لـ نـوان نـر و مـدا هـن. بـ
تایـ تیش لـ جیاوازـ با یـلـژیـکاندا.

جیاوازیـ با یـلـژیـکانی جـستـش چـسپاون و نـگـن. کـواتـ
زاراوی جـندـر پـناسـیـ بـ هـمای دوو گیانلـ بـری
نـرینـ و مـینـ. ئـم دوو مـرـقـ لـ رووی با یـلـژیـو
جیاوازن و وک یـکنـین، هـریـکـیان خـسـت و
تایـ تمـندی رـگـزی خـی هـیـ. کـ شوناسنامـی رـگـزی
مـرـقـ پـکـد هـنن، ئـمـش سروشتیـ، مـرـقـ کـ لـدایک دـبـت
یا کـچـ یا کوـ. جـندـر لـ ناوـکـدا، واتـ قبووـکردنی
رـگـزی یـکتـریـ وک کـچ و کوـ.

چـمکی "جـندـر" بـرامـر بـ "رـگـز" پـناسـکـراو. بـ پیـ ئـو
پـناسـیـ کـ لـ ئـنسیکلـپیدیای (نـتـو و یـکـگرتووـکان) و
رـکـوتـنـ نـونـتـو و یـکاندا هـاتوو، جـندـریان بـرانـر بـ
رـگـز داناو. بـ پیـ پیناسـکـی نـتـو و یـکـگرتووـکان، واتـ
جـندـری (بـرابـری رـگـزی، واتـ دابینکردنی هـل و
پـداویستیـکانـ بـ یـکـسانی لـ نـوان ژنان و پیاوان دا،
هـروـها بـرابـریـ لـ بـردـم یاسادا).

لـ "پـسولـی کـسایـتی" و "پـاسـپـرت"ی هـریـکـ لـ ئـم،
بـرانـر "رـگـز" مـ یا نـر نووسراو. ئـمـش ئامازـیـ بـ
ناسنامـی رـگـزی هـریـکـمان.

ئامانجی نـتـو و یـکـگرتووـکان ئـو و یـ، کـ بـ یـکـسانی مامـ
لـگـ کـچان و کوـاندا بـکـرت. یـکـسانی جـندـری یـکـکـ لـ
ئامانجـ گـرنگـکانی راگـیاندنی گـردوونی بـ مافـکانی مـرـقـ کـ
لـ لایـن نـتـو و یـکـگرتووـکانـو راگـیـندراو. یـکـسانی جـندـری
بـشـکـ لـ پـرگـرامـ نـتـو و یـکـکانی و هـاتانی ئـوروپا و ئـمـریکا، کـ
هـر لـ مندایـیـ و پـیـویـ ئـم یـکـسانیـ جـندـریـ دـکـن و
بـ یـکـسانی لـ کـچان و کوـان دـوانن. هـردوو رـگـز ئازدن.
جیاوازیـ لـ ئـرکـکان و لـ مافـکانی کـچان و کوـان ناکـن.

جـندـریـزم، سیستمـکی کـمـایـتی و باوـکی کولتووریـ. کـ
دـتـ: جـندـر تـنها دوو دانـی هـیـ: نـر و مـ. هـر وک
چـن دوو زایـند هـن. واتـ جـندـری کـسایـتیـک هـوشـووی
زاینـکـیـتی، کـچان گـوردـبن و دـبن بـ ژنان، کوـانیش
گـوردـبن و دـبن بـ پیاوان. ئـمـش راستیـکی زگماکی و
سروشتی و نـگوـ.

جـندـر پـیـوایـ، کـ هـموو ئـو ناـوایـ و نایـکـسانی و
پـراوـزخستـی رووبـووی کـچان بوونـتـو و. هـیچ پـیـوـندیـکیان بـ

تایب تم ندید کانی بای ل ژیدی و نیی. ب کو د رن نجامی نرم و ر ساکان و بنیاد نانی کولتووری ک کی م گای. و ک م گای ل س ر بن مای بای ل ژی، جیاوازی خست ت ن وان کچان و کو ان. ن م جیاوازی کردن ش ل نجامی پ رو رد ی کی نادرست و س ق ت کی م ای تی و و دروست بوو. ک هیچ ر وای کی ل ژیکی و م ر ای و یاسایی و مر قای تیای نیی.

ی کسانی ج ند ری، ئا ماز ی ب م م م کردن ی کسانی نای دروست ل ن وان کچان و کو اندا، ب پ ی پ ویستی و توانا و ل هاتووی ه ر ی ک یان. ب گومان ی کسانی و هاوس نگی ج ند ری د ب ت ر ه ند و ه ی کی ز ر گرنگی پ شک و تن و گ ش کردن ی تابووری و پ رو رد ی و ک م ای تی و داد پ رو ری و رامیاری و س قامگیری و ی کتری قبوو کردن. ل م زیاتر ناچین ناو قوو ایی ئ م باس فراوان و. دین س ر کر کی باس ک مان ک د ربار ی نای کسانی ج ند ری ل ئ د بی مند ان دا.

مندا ان ل م ن کی ز ر زودا، هستی ر گ زیان گ ش د کات. ز رب ی مند ان ل ن وان (۱۸) مانگ ب (۳۰) مانگ ناسنام ی ر گ زیان گ ش د کات. ک وات ج ند ر لای ن کی گرنگ ل لای ن کانی گ ش کردن. باب ت کی ب او ل ئ د بی مند ان دا د توانین ئاشکرای بک یین. مند ان ل گ ل س رچاو و زانیاری و رد گرن. ل خ زن و مام ستاکان و هاو کانیان، ه رو هاش ل ئ د بی مند ان و. مند ان ه و ی دروستکردنی ناسنام ی تایب تی خ یان د دن. ی ک ک ل و ر گ زان ی ک کارت کردنیان ل م ناسنام ی دا ه ی. و ئ د بی ک د یخو نن و یان ب یان د خو نن و. ئ د بی مند انیش ب گشتی ب و پ ناس کراو، ه ر شت ک د گ ی ن ت ک مند ان د یخو نن و. ب م ئ م پ ناس ی ل جیهانی ئ م دا ب رت سک.

د کر ت ل ری ئ د بی مند ان و چالاکی پ یو ندیداردا، کارت کردن ل ه و و ست کانی مند ان و ر گ زیی کانی مند ان بکر ت. ز رب ی مند ان ه ست کی ج گیریان ب ناسنام ی ر گ زی خ یان ه ی.

نووس رانی بوار کانی ئ د بی مند ان د توان ر م کی گرنگ و کاریگ ریان ل چاندنی ت وی ی کسانی ج ند ری دا ه ب ت، ب داب شکردن کی ی کسانی و ل س ر بن مای توانا و ل هاتووی، ب

لایښگیری، رښ و چالاکی پانوان و کساینتی و کارکتورکانی ئو بابته همجرر ئددبیانن ک ب منداان دینووسن دابش بکن. ک ل ئم و ل دهااتووشدا ککاریگری و رښگدانوویکی ئرنیان دبت.

شواز و ربازی گونجا و ئرنی، ل درببینی رپی هردوو رگز، ب لایښگیری ل ئدبی مندااندا، کارتکردنی لسر بچوون و هوسستکانی منداان دبت درباری رفتار و هوسوکوتی گونجاو ب جری کمماینتی ل کمددا. بام ب زری تبینی ئو دکن ل ئدب ب گشتی و ل ئدبی مندااندا ب تایبنتی، نایکسانی و ناهوسنگی و نادادپوری ل رپی رگز ککان و کچان ب زقی بدیدکن. ئمش ب باوبوون و ب لایښگیری رگزری کممگا دگگتو، ک جیاوازیکی کمماینتی ن بایلژی. ککان ل پشتر دزانن، هموو نازاینتی و بهزی و قارماننتی و سسرکشی و هیوا و سسرکوتن و فریادسپیکی، دیانندن پای کوکان. بام سزرداری و لاوازی و ب هیوایی و شکستی و دسباتی و بدبختیش، دیانند پای کچان. تا ئمممش بکشک ل ککنپرستان و ئق ژنگرتووان. همبوونی کچ و نبوونی کو ب (وچاخ کوکر) ناودبن. ل کاتکدا ک کچانی کوردمان ل هموو بوارکانی زیاندا، ب کرداری سلماندویان ک هیچیان ل ککان کمر نیی. ئو تا ل سښگرکانی پشوو بگری ل کوردستانی نیشتمانی پیرزمان دکن. شان ب شانی براکانیان، گیانبخشان دجنگن و چندين داستانی بوسنای قارماننتیان تمارکردوون و بووننت جی سوسو مانی میللانی جیهان و ب نموون ب کچانی ششگ و تککشر. ئی پشینانی کورد نیانوتوو: "شیر ل لان دبرچ.. چ نرچ م".

باوبوونوی نایکسانی جندری ل ئدبی مندااندا، جی سوسو مان نیی، کاتک ک کممگا روانینی ناهوسنگی و نایکسانیان درباری جری کمماینتی رگز هبت. تا ئمممش بکشکی زری بابتنکانی ئدبی منداان ل چوارچی و قالبکی نوخبی رگززی دان. نک هر ل ئدبی منداان کورد، بکو ل زر ل شاکار ئدبییکانی جیهانیش ب منداان، ب زقی دیاردی نوخبی رگززیان پوو دیار. دبیین ب زری

لایځنګیری رځګزی نږینځیان ګرتوو، رځی پاڼو واندی و کسای تیځ
سږ کیځ کانیان به رځګزی نږینځ داون. به مش هلی ناساندنی
رځګزیان لای کچان سنووردار کردوون. نک هر له ئمـمـدا، به کو
هر له سږ تا و له دږ زږمانو، هژموونی نږینځ و کوځ سالاری،
ک دږوسترکراوی کځمځګای، له ئدږ بیات دا باوبوو. کځوات ئمـمـ
ستځم و نای کسانیی کی مژووید دږهځق به کچان ک نیوځی
کځمـمـن. به داځو ک له ئمـمـی پښکځوتووشدا، ئم
نای کسانیی رځګزیځ درځی هځی.

زږ له و تځنځرانځی ک شږځی ئدږ بی منداځانیان کردوو،
به یان دږکځوت ک زږبهځی ئو پږتووکانځی به منداځان
چاپکراون، هژموونی کسای تی نږینځیان پځو دیار. به
نموون: تځنځر(ئځس. ئځرنست) له ساځی (۱۹۹۵) دا له شیکردنځوځی
ناونیشان کانی ئو پږتووکانځی ک به منداځان نووسراون و
چاپکراون، به دږکځوت ک ناوی نږینځکان دوو هځندځی ناوی
مځینځکان، ئوځشی به دږکځوت تځنځات ئو پږتووکانځش ک
ناوی کچان یا ناوی به لایځنی نځوان هځردوو رځګزیان
به سږ ر ناونیشان کانیانو هځی. به زږی به دږوری
کسای تیځ کی نږینځ دا دږسوځنځو.

لایځنګیری رځګزیځ زیان به کوځان و کچانیش دځګیځنځت. به
پځویستځ به وردی پځداچوونځو به پځګرام و به
پږتووکځ کانی خوځندنځوځی کوردی قوتاځخان
بنځځ تیځکاندا بکږن و تا بزاندځ تا چ رادځیک رځچاوی ی کسان
جځندځری له نځوان کچان و کوځاندا کراو. میدیا و راځګیانندن
و رځکراو کانیځ، دځتوانن لځم بارځیو رځځکی باش ببینن له
هځشیارکردنځوځی دایکان و باوکان و مامځستاگان.

جار کیان دادځی کی باځځی کی منداځان له سلځمانی، له
به نامځی کی تځلځ فزیځنیدا گځایو و وتی: کوځکی منداځی
بزیځی باځځ کمان، هځموو رځژک به هځ له کچځکی دځدا،
زږ نامځژگاری و سږزځنشان کرد، به نام به سوود بوو. ناچاربووین
و بانگی دایکیمان کرد و لځم ستځم و رځفتارځی کوځکی
ئاگادارمان کرد. کچي دایکی به هځموو ئځقځکیو وتی: جا با
لځی بدات، ئو کچ نامځزای ځی تی ک گځورځبت هځر به
کوځکځم. با له ئستاو زانځبت به سږیدا و لځی بترستځت.
لځم نموونځی ئم جځر ئځقځیی تځ کځنځپځرستځ، ک کځیلځی
پیاوسالارین و به ئاگان له دنیای ئمـمـ، بوونیان ماون.

دځکځت نووسځرانی بواری ئدږ بی منداځان، ئځتځرناتیځ کی تر
دابهځنن، ک ببځت به ئیلهام به بنیاتنای هځوځستی باشتږ، به

یەكسانی جەندەری لێ نەوان هەردوو رەگەزدا.
 ئاسانتەر كە لێ منداڵان و، دەست بە چاكسازی و گەشاندن و
 بنیاتنانی هەستی هاوسەنگی و یەكسانی رەگەزی لێ نەوان كچان و
 كوێندا بکەین. هەر لێ منداڵیی و منداڵکانمان بە یەكسانی
 رەگەزی و هاو مافی و هاوئەركی، گەش و پەرورەدیان بکەین.
 بە هەنانە دی ئێم ئامانجانەش، دایکان و باوکان و
 مامەستاكان و میدیا و راگەیانندنەكان و نووسەرانی ئەدەبی
 منداڵان و گەقارەكانی منداڵان، دەتوانن رەگەزەکی باڵایان لێم
 ئەركە گەرنەگ و پەرەزەدا هەبەت. چونكە ئازادی و گەشەكردن و
 پەشكەوتنی گەل و نیشتمان لێ هەموو بوارەكاندا، بەندن بە
 بەدیھەنانی یەكسانی رەگەزەیی و.
 (*) بە نووسینی ئێم بابەت، تا رادەیک سوودم لێ چەند
 سایتەکی ئینگلیزی و عەرەبی و کوردی و ڕەگرتوو.

رەزا شوان

سوید: ١٧ / سەپتەمبەر / ٢٠٢١